

Så uppfyller du

miljöbalken i förskola, skola och fritidshem

För dig som arbetar med, driver eller vill starta förskola,
skola eller fritidshem.

Innehåll

Miljöbalkens hänsynsregler gäller alla.....	4
Beviskrav.....	4
Krav på kunskaper	4
Försiktighetsprincipen	4
Produktvalsprincipen	4
Hushållnings- och kretsloppsprincipen	4
Val av plats.....	5
Rimlighetsavvägning	5
Anmälningsskyldighet enligt miljöbalken.....	6
Miljösanktionsavgift om anmälan saknas.....	6
Avgifter för anmälan och tillsyn	6
Egenkontroll – ett krav och ett kvalitetsverktyg	7
Ansvar	7
Risker	7
Rutiner	7
Egenkontroll är ett kvalitetsverktyg	8
Inom- och utomhusmiljö	9
Toaletter	9
Ventilation	9
Temperatur.....	11
Fukt.....	11
Varmvatten.....	11
Dagsljus.....	12
Ljud och akustik	12
Radon.....	13
Allergi.....	13
Smittskydd och hygien.....	14
Städning.....	15
Kemikaliehantering	16
Lekytta utomhus	17
Rökning.....	17
Markföroreningar	18
Magnetfält	18
Närhet till djur	18
Störningar från barnomsorgslokal	18
Nattöppen förskola	19
Trafikbuller och luftföroreningar.....	19
Avfall.....	20
Livsmedelsverksamhet.....	21
Checklista för egenkontroll	22
Kunskap.....	22
Ansvar.....	22
Dokumentation.....	22
Exempel på rutiner.....	23
Mer information	24
Kontakta miljöenheten	25

Verksamheten ska inte orsaka besvär för hälsan eller skada miljön

Du som driver en förskola, skola och/eller ett fritidshem ansvarar för att verksamheten inte orsakar besvär för människors hälsa eller skada på miljön. Det framgår i miljöbalken och tillhörande lagstiftning.

Som ansvarig för verksamheten måste du ha de kunskaper som krävs för att uppfylla bestämmelserna i miljöbalken. Syftet med miljöbalken är att främja en hållbar utveckling så att nuvarande och kommande generationer får en hälsosam och god miljö.

I den här broschyren kan du läsa om hur miljöbalken och tillhörande lagstiftning styr verksamhetens utformning. Det handlar om vad lagen säger om anmälningsplikt, miljöenhetens tillsyn och vikten av kunskap och bra rutiner. I slutet av broschyren finns exempel på rutiner och hänvisning till var du kan hitta mer information. Kontakta gärna miljöenheten om du har frågor eller om något känns osäkert.

Miljöbalkens hänsynsregler gäller alla

I miljöbalkens andra kapitel finns grundläggande hänsynsregler. De gäller alla och styr all verksamhet. För anmälningspliktiga verksamheter som förskola, skola och fritidshem gäller dessutom preciserade krav på egenkontroll. Fastighetsägaren som hyr ut lokalen ansvarar för sin del. Du som är verksamhetsutövare delar därmed på ansvaret med fastighetsägaren när det gäller lokaler för undervisning och barnomsorg. Det är därför viktigt med en tydlig ansvarsfördelning mellan verksamhet och fastighetsägare.

Beviskrav

Det är du som verksamhetsutövare som ska visa att verksamheten uppfyller hänsynsreglerna och att den inte orsakar skada på människors hälsa eller miljön (miljöbalken 2 kap 1 § och 26 kap 19 §).

Krav på kunskaper

Alla som bedriver en verksamhet, planerar att bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd ska kontinuerligt skaffa sig tillräcklig kunskap för att skydda människors hälsa och miljön mot skada eller negativ påverkan. Som verksamhetsutövare ska du ha aktuell kunskap om din egen verksamhet och om reglerna som gäller för verksamheten (miljöbalken 2 kap 2 §).

Försiktighetsprincipen

Alla som bedriver en verksamhet, planerar att göra det eller vidta en åtgärd, ska utföra de skyddsåtgärder och vidta de begränsningar som behövs för att förebygga, hindra eller motverka att verksamheten orsakar något som påverkar människors hälsa eller miljön negativt (miljöbalken 2 kap 3 §).

Produktvalsprincipen

Om det finns kemikalier som är mindre skadliga än de som används i dag ska de användas istället. Förutom kemikalier och blandningar som städkemikalier, gäller regeln även varor som är behandlade med kemiska produkter (miljöbalken 2 kap 4 §). En strävan är att det minst farliga alltid ska användas.

Hushållnings- och kretsloppsprincipen

Alla som bedriver en verksamhet eller vidtar en åtgärd ska hushålla med råvaror och energi. Möjligheterna till återanvändning och återvinning ska användas (miljöbalken 2 kap 5 §).

Val av plats

Platsen där verksamheten bedrivs ska vara lämplig. Den ska vara vald så att målet kan uppnås med minsta ingrepp. Risken för negativ påverkan på människors hälsa och miljön ska vara så liten som möjligt (miljöbalken 2 kap 6 §).

Rimlighetsavvägning

Krav på hänsyn enligt hänsynsreglerna gäller inte om det kan anses vara orimligt att uppfylla dem (miljöbalken 2 kap 7 §).

Anmälningssplikt enligt miljöbalken

Du som planerar att driva förskola, öppen förskola, skola, fritidshem med mera måste göra en anmälan enligt miljöbalken innan du startar verksamheten (38 § i förordning 1998:899). Du skickar en skriftlig anmälan till miljöenheten.

Du ska göra en anmälan innan du startar verksamheten eller när verksamheten ändras så pass mycket att det är av betydelse för människors hälsa och miljön. Anmälningssplikt gäller till exempel om en skola eller förskola utökar med nya lokaler. Om en skola startar förskole- eller fritidsverksamhet i sina lokaler är det också anmälningsspliktigt eftersom det är en annan typ av verksamhet. Att öka antalet barn eller elever i befintliga lokaler är inte anmälningsspliktigt.

Syftet med anmälan är att miljöenheten ska få möjlighet att i förväg ta ställning till om den anmälda verksamheten och lokalerna kan godtas ur miljö- och hälsosynpunkt. Miljöenheten får också en möjlighet att ge råd, begära förändringar eller förbjuda att verksamheten startar.

Anmälan ska göras senast sex veckor innan du planerar att starta verksamheten. Men om du som verksamhetsutövare tar kontakt med miljöenheten i ett tidigt skede ökar möjligheterna att lokaler och utrustning utformas på ett bra sätt från början. Det kan vara problematiskt att åtgärda felaktiga lösningar i efterhand.

Information och anmälningsblanketter finns att hämta på knivsta.se

Det går även bra att kontakta miljöenheten via telefon 018-347000 eller e-post knivsta@knivsta.se

Miljösanktionsavgift om anmälan saknas

Om anmälan kommer in för sent eller uteblir får verksamheten en miljösanktionsavgift på grund av att kraven enligt miljöbalken inte uppfyllts. Beloppet är fastställt i förordningen om miljösanktionsavgifter (2012:259). Avgiften beslutas av miljöenheten och tillfaller staten.

Avgifter för anmälan och tillsyn

Miljöenheten, som är tillsynsmyndighet, har rätt att ta ut en avgift för tillsynen. För handläggning av anmälningsärenden tas en anmälningsavgift ut. Förskolor och skolor betalar även avgifter för tillsyn. Avgifterna tas ut enligt en taxa som kommunfullmäktige har bestämt.

Egenkontroll – ett krav och ett kvalitetsverktyg

Eftersom lokaler för förskola, skola och fritidshem är anmälningspliktiga gäller också förordningen om verksamhetsutövares egenkontroll (1998:901). Du som driver verksamheten har ansvar för att lagstiftningens och myndighetens krav följs genom egenkontroll. En fungerande egenkontroll ska redovisa hur du säkerställer att lokalerna är bra och att verksamheten tar hänsyn till både hälsa och miljö.

Ansvar

Ansvarsfördelningen för frågor i verksamheten som omfattas av miljöbalken ska vara dokumenterad. Åtgärder försenas ofta när i ansvarsfördelningen är otydlig.

Viktiga frågor om ansvarsfördelning

- Är ansvaret för egenkontroll fördelat mellan dig som verksamhetsutövare och fastighetsägaren?
- Vem har det organisatoriska ansvaret för frågorna som gäller för din verksamhet enligt miljöbalken? Är det dokumenterat?
- Har du kännedom om de lagar och förordningar som gäller för din verksamhet?
- Vem ansvarar för uppdatering av egenkontrollen, till exempel rutiner, ansvarsfördelning och kontaktuppgifter?

Risker

Oberoende av om ansvaret för kontroller, utredningar och/eller åtgärder ligger på fastighetsägaren, eller någon annan, måste den som ansvarar för verksamheten ha kunskap om riskerna. Det innebär att du som är verksamhetsutövare löpande ska undersöka och bedöma riskerna med verksamheten utifrån miljö- och hälsosynpunkt.

Resultatet från riskbedömningen ska vara dokumenterat. Fukt, mögel, radon, brister i ventilationen, avfalls- och kemikaliehantering, otillräcklig städning, buller och golv- och lufttemperatur är exempel på riskfaktorer som är förknippade med lokaler för barnomsorg och skola. De kan påverka hälsa och miljön negativt.

Rutiner

För att minska miljö- och hälsoskyddsriskerna måste det finnas rutiner för kontinuerlig kontroll av lokalerna. Det är även viktigt att rutinerna är dokumenterade för att de ska kunna följas av alla. En väl genomtänkt dokumentation underlättar bedömning och uppföljning av riskerna som verksamheten medför.

Ett bra sätt att fortlöpande kontrollera lokalerna och din verksamhet är att ta fram en checklista som du prickar av vid exempelvis återkommande skyddsronder.

Verksamheten kan till exempel behöva rutiner för

- underhåll av lokaler, inredning och annan utrustning
- hantering av klagomål
- städning där det framgår vad som ska städas, hur, när och av vem städningen ska utföras
- hygien- och smittskydd
- tillbud, till exempel allergireaktioner
- hantering av avfall och kemikalier
- regelbunden kontroll av ventilationen.

Egenkontroll är ett kvalitetsverktyg

Tänk på att en dokumenterad egenkontroll även fungerar som ett kvalitetsverktyg. En fungerande verksamhet i välskötta lokaler är en lönsam investering. Exempelvis leder eftersatt underhåll av lokalen ofta till krångliga och kostsamma reparationer. Med en fungerande egenkontroll upptäcker ni brister och fel i verksamheten innan de orsakar besvär eller skada.

Miljöbalken reglerar inte frågor om arbetsmiljö men det finns stora likheter mellan arbetsmiljölagstiftningens krav på systematiskt arbetsmiljöarbete och miljöbalkens krav på egenkontroll. Kontrollerna kan med fördel samordnas. Även livsmedelslagstiftningen innehåller krav på egenkontroll med grundförutsättningar för säker livsmedelshantering.

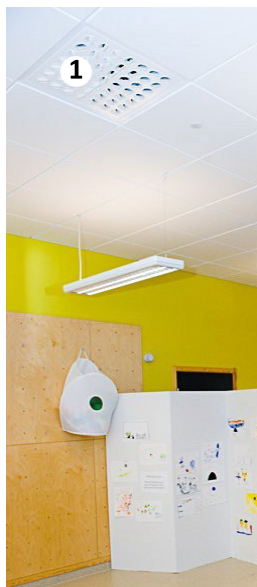
Inom- och utomhusmiljö

Du som driver verksamheten ansvarar för att barnen/eleverna har tillgång till en god inom- och utomhusmiljö.

Toaletter

Det ska finnas tillräckligt med toaletter. Om det är brist på toaletter får barnen/eleverna gå och hålla sig. Det innebär besvär för människors hälsa enligt miljöbalken. I förskolor bör det finnas minst en toalett för varje påbörjat 10-tal barn. I skolor bör det finnas minst en toalett för varje påbörjat 15-tal elever. Både på förskolor och skolor bör det dessutom finnas en separat personaltoalett. Toaletter bör städas minst en gång per dag. Om belastningen är hög bör toaletterna städas flera gånger per dag. Toaletterna ska vara så rena att barnen/eleverna inte undviker att använda dem.

Ventilation

Tilluftsdon (1) och högt i tak ger förutsättningar för en bra luftomsättning. Det blir också enkelt att möblera lokalerna när tilluftsdonen är placerade i taket.

Luften i en lokal förorenas kontinuerligt av människor, byggmaterial, inredning med mera. Dålig ventilation kan leda till bland annat allergiska besvär, huvudvärk, trötthet, klåda och irritationer i ögon och luftvägar. För att minska risken för hälsobesvär ska ventilationen vara anpassad för verksamheten och skötas om regelbundet. Ventilationens luftflöden ska vara anpassade efter hur många personer som vistas i byggnaden, men även till hur många personer som vistas i varje rum.

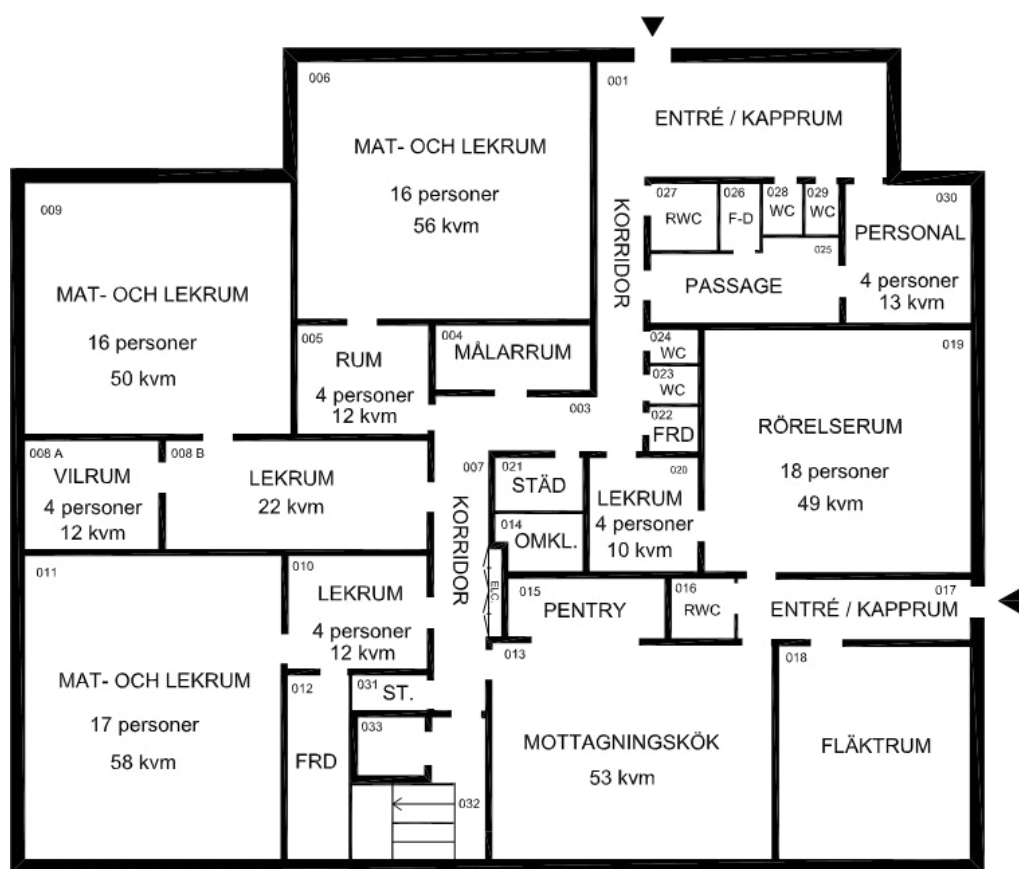
Ventilationen bör ha fläktstyrd till- och frånluft med ett uteluftsflöde på minst 7 liter/sekund per person och ett tillägg på minst 0,35 liter/sekund per kvadratmeter golvyta. Det kan behövas högre flöden i till exempel gymnastiksalar eller rörelsehallar.

I ventilationsfilter fastnar stora mängder pollen, mögelsporer och andra partiklar från utomhusluften. För att undvika att filtren läcker pollen och mögelsporer till inomhusluften kan det vara bra att byta dem två gånger per år. Det är lämpligt att byta filtren på sommaren efter pollensäsong och på vintern efter höstens höga halter av mögelsporer i luften.

Kontrollera ventilationen

Fastighetsägaren är skyldig att regelbundet kontrollera fastighetens ventilationssystem med hjälp av en behörig besiktningsman. Det kallas för obligatorisk ventilationskontroll (OVK). För skolor och förskolor ska ventilationssystemet kontrolleras var tredje år. Tänk på att en godkänd kontroll inte är en garanti för en god luftkvalitet eller att ventilationens luftflöden är anpassade efter det antal personer som normalt vistas i lokalen.

Fastighetsägaren kan lämna uppgifter på hur många personer lokalens ventilation är dimensionerad för. Ett enkelt sätt att kontrollera ventilationens funktion är att mäta koldioxidhalten. Om koldioxidhalten överstiger 1000 ppm i ett rum vid normalanvändning kan det vara en indikation på att ventilationen inte är tillräcklig. Finns det misstankar om att ventilationen inte fungerar tillfredsställande eller att luftflödena inte är anpassade till antalet personer som vistas i lokalen, bör du se till att det undersöks och att eventuella åtgärder vidtas.

Underlag för beräkning av personbelastning m.a.p ventilationsflöden:
(7 l/s per person + 0,35 l/s per m²)
se Folkhälsomyndighetens allmänna råd om ventilation (FoHMFS 2014:18)

Exempel på hur en personbelastningsritning kan se ut. Av den framgår hur många personer som kan vistas i de olika rummen utifrån ventilationskapacitet. Det är viktigt att verksamheten har kännedom om det. Bilden visar även rummets användningsområden tydligt. Informationen om underlag för beräkning av personbelastning, som ligger nedanför illustrationen, bör också vara med i en personbelastningsritning. Där framgår hur mycket tilluft det ska finnas för varje person och hur mycket tilluft det ska finnas per kvadratmeter.

Vädra effektivt

Före och efter större samlingar är det viktigt att vädra i lokalen eller rummet. Vädra kort och effektivt, maximalt i cirka fem minuter genom korsdrag med flera fönster öppna samtidigt. Men undvik att vädra under pollensäsongen om det är pollenallergiker i lokalerna.

Temperatur

Lufttemperaturen är en viktig faktor för ett bra inomhusklimat. Den bör vara 20–24°C.* Barn leker ofta på golvet och därför bör golvtemperaturen inte understiga 20°C. Skillnaden i temperaturen vid 0,1 respektive 1,1 meter över golvet bör vara mindre än 3°C.

Solinstrålningen kan behöva skärmis av för att lufttemperaturen inte ska bli för hög. Utvändigt solavskärmning som till exempel markiser ger betydligt bättre värmedämpning än till exempel persienner. Persienner försämrar även dagsljusstillgången, som är viktig för vårt välbefinnande. För att minska risken för problem med drag bör luftens medelhastighet inte överstiga 0,15 meter/sekund. Tänk på att inte placera till exempel sovplatser i vilrum eller bänkar i klassrummen direkt intill tilluftsdon.

* En grads ökning av inomhustemperaturen medför cirka 5 procent högre energiförbrukning och därmed ökade kostnader och i förlängningen ökade utsläpp av växthusgaser.

Fukt

Det finns en stark koppling mellan fuktskador i byggnader och hälsoproblem. Fukt kan orsaka tillväxt av mögel och bakterier som avger kemiska ämnen. Kemiska ämnen kan också frigöras från material, vilket i sin tur kan ge upphov till hälsoproblem. Missfärgning, avvikande lukt och bubblor i matta kan vara tecken på fuktskada. I verksamheten ska ni alltid utreda misstanke om fuktskada. Kontrollera att det inte finns fuktskador innan ni börjar använda en ny lokal. En gammal fuktskada som är felaktigt åtgärdad kan också orsaka hälsoproblem. Fuktskadat material bör så gott som alltid bytas ut.

Varmvatten

För att minimera risken för tillväxt av bakterier, som legionellabakterier, ska varmvattnet i kranar och ledningar ha rätt temperatur och ledningarna ska vara utformade på rätt sätt. Om varmvattenberedare används ska vattnet ständigt hålla en temperatur på minst 60°C. Varmvattnet i ledningarna ska vara minst 50°C.

Där det finns risk för skållning, till exempel vid kranar där små barn själva använder varmvattnet, får varmvattnet regleras till lägre temperatur först vid blandare. Regleringen ska vara fackmannamässigt utförd. Kontakta fastighetsägaren om du är osäker. Se även Boverkets byggregler. Glöm inte att göra regelbunden spolning av samtliga tappställen och att göra temperaturkontroller som en del av egenkontrollen.

Dagsljus

Rum med bra dagsljusinsläpp som även har markis utvändigt.

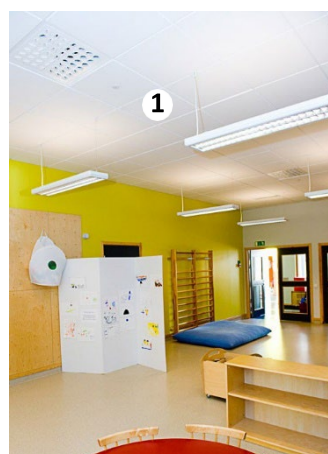
Rum där barn vistas mer än tillfälligt ska ha god tillgång till direkt dagsljus, till exempel lekrum, matrum och klassrum. Fönsterytan bör vara minst 10 procent av golvytan. Barnen bör även ha möjlighet att titta ut. Det innebär att källarlokaler i allmänhet är olämpliga för barnomsorg och undervisning.

Tänk på att använda energieffektiv belysning. Använd gärna LED-lampor (ljusdiodlampor) i prydnadsbelysning som är åtkomliga för barn. LED-lampor är hållbara och ger inga utsläpp av det giftiga ämnet kvicksilver (Hg) om de går sönder.

Ljud och akustik

Akustikundertak (1) som dämpar bullret i lokalerna (efterklangstiden/eko). Lek på mjukt underlag, exempelvis matta, dämpar buller när barnen leker. Det är viktigt att det finns bra städrutiner för textilierna.

Kontinuerliga ljudnivåer från installationer som exempelvis ventilation, ska inte överstiga 30 dBA i lokalen. Dessutom finns det riktvärden för lågfrekvent buller som anges per tersband (Hz)

Tersband (Hz)	Ljudtrycksnivå (dB)
31,5	56
40	49
50	43
63	42
80	40
100	38
125	36
160	34
200	32

För att det ska gå att uppfatta tal och för att minska risken för höga ljudnivåer är det viktigt att efterklangstiden i lokalerna är kort. Efterklangstiden definieras som den tid det tar för ljudtrycksnivån i ett rum att sjunka 60 dB sedan ljudkällan stängts av.

Efterklangstiden, ekot, är beroende av rummets volym och hur stor ljudabsorptionen är i rummet. Ju större den ljudabsorberande ytan är desto kortare efterklangstid. Ljudabsorbenter på tak och väggar, dämpande golv och bord och möbeltassar under stols- och bordsben är några exempel på åtgärder.

Radon

Radongashalten ska alltid kontrolleras i lokaler för skola och barnomsorg. Radongashalten bör inte överstiga 200 becquerel per kubikmeter (Bq/m³) inomhusluft. En väl injusterad ventilation har stor betydelse för att sänka radongashalten i inomhusluften. Radongashalten bör kontrolleras minst vart tionde år och vid större ombyggnationer och ventilationsåtgärder.

Allergi

I dag är det vanligt med sjukdomar som är kopplade till överkänslighet, exempelvis allergi. I dag är det vanligt med sjukdomar som är kopplade till överkänslighet, exempelvis allergi. Men genom att vidta vissa åtgärder är det möjligt att minska risken för att barn med allergier och annan överkänslighet ska få besvär i förskolan, skolan eller fritidshemmet. Därför bör du tänka på följande:

- Ta reda på vilka allergier som barn/elever och personal har.
- Ta fram rutiner för det förebyggande arbetet med allergifrågorna.
- Dokumentera rutinerna och se till att all personal har tillräcklig kunskap.
- Astma-och Allergiförbundets digitala checklista för allergironder kan vara ett verktyg för fortlöpande kontroll av allergirisker.
- Incidenter, till exempel ett astmaanfall, ska alltid följas upp och dokumenteras.
- De som har pälsdjur hemma bör undvika att gosa med djuret innan de går till skolan eller förskolan. Strumpor bör bytas varje dag och eventuellt kan särskilda kläder bäras på dagen för att minska spridningen av allergener. Hemmakläder förvaras då i ett skåp.

- Vissa växter bör inte finnas i klassrum eller på avdelningen. Undvik att ta in till exempel ris och hyacinter. Böcker om växter som är lämpliga och mindre lämpliga finns att beställa på Astma- och Allergiförbundets webbplats.
- Undvik parfym och rengöringsmedel med stark doft i lokalerna.
- Städningen på de allergiska barnens avdelning eller klassrum behöver ofta utökas. Men det får inte medföra att städresurserna för andra avdelningar minskar.

Smittskydd och hygien

Skötrum som ger goda förutsättningar för att upprätthålla en god hygien. Skötbordet och väggarna är av material som är lätta att städa och i ljus färg som gör att det är lätt att upptäcka smuts. Ho med rinnande varmt och kallt vatten finns lättillgängligt vid skötbordet. Det finns ett separat handtvättställe, engångshanddukar är nära tillhands och rutiner för blöjbyten finns uppsatta (1). Skötrummet är också frånluftsventilerat (2) med mera.

God handhygien är en central del för att minska smittspridning.

För att minska risken för smittspridning är det viktigt att det finns fasta rutiner för handtvätt och personlig hygien för både barn och personal. Det ska till exempel finnas hygienrutiner för blöjbyten, toalettbesök, måltider och utomhusvistelse.

För handhygien ska det alltid finnas flytande tvål och engångshanddukar vid alla handtvättställen. Det bör finnas rutiner för vad personal och föräldrar ska göra vid infektionssjukdomar och hur leksaker och annat material ska rengöras.

Smittskyddsenheten i Region Uppsala har tagit fram en informationsbroschyr om vanliga sjukdomar hos barn. Broschyren När barnet är sjukt och Socialstyrelsens Smitta i förskolan – en kunskapsöversikt, rekommenderas inom förskolan.

Städning

Hela och släta ytskikt är viktigt för att underlätta städning. Att förvara leksaker i lådor som är enkla att flytta är ett exempel på vad som kan underlätta städningen (1).

En välstädd och ren miljö är viktig för att alla ska må bra. Det är viktigt att ha kontroll på städningen och att använda rätt metoder på rätt material. Ta därför reda på vilka städmetoder som krävs för de olika utrymmena och deras ytskikt.

Städfrekvens

Städrutiner ska finnas där det framgår vem som städar, var, hur och hur ofta. Storstädning och rengöring av textilier, möbler och leksaker ska också ingå i städrutinerna. Rum där barn och elever vistas varje dag och hygienutrymmen ska städas dagligen. Den dagliga städningen bör omfatta golv, lättåtkomliga ytor som bord, bänkar, fönsterbrädor, hyllplan med mera. Ytor som man ofta tar i med händerna, till exempel dörrhandtag och lysknappar, bör också ingå i den dagliga städningen.

Utökad städning kan behövas av särskilt belastade miljöer, till exempel idrottshallar som även används under kvällstid. Högt belägna horisontella ytor, ventilationsdon, lampor och liknande ska städas i den omfattning som behövs för att undvika att damm samlas, dock minst två gånger, gärna tre gånger, per år. Stoppade möbler och textila mattor bör dammsugas varje dag. Gardiner, draperier, textila leksaker, utklädningskläder, madrasser med mera bör tvättas minst två till tre gånger per år.

Metoder

Med torra städmetoder, där elektrostatiskt laddade eller fuktiga dukar och moppar används, virvlar mindre damm upp och färre kemiska produkter behöver användas. Våta metoder, till exempel svabbnig, bör användas i begränsad utsträckning men behövs när det är hårt smutsat. Tänk på att torka av efteråt eftersom kvarvarande fukt kan ge upphov till mikrobiell tillväxt och dålig lukt från golven om de är känsliga för vatten.

När dammsugare används ska den ha ett effektivt filter för utblåsningsluften så att små partiklar inte kommer ut i luften igen. Små partiklar tar sig lättare ner i de nedre luftvägarna än större och kan därmed orsaka hälsoproblem. Det är lämpligt att vädra i samband med dammsugning.

Förutsättningar för en bra städning

Utforma utemiljöer och entréer så att inte smuts dras in i lokalerna i onödan. Sträva även efter att ha lättstädade miljöer. Om mattypen tillåter kan en upp- vikt mattkant i stället för en golvlister förbättra städbarheten.

En lättstädad möblering underlättar rengöringen av golvet. Att även övriga ytor hålls fria är en viktig förutsättning för att städningen ska kunna ske optimalt. Delaktighet från personal, elever och barn är betydelsefull. Det kan innebära att man tillsammans ställer upp stolar och håller bord fria så att det går lättare att städa.

För att undvika onödiga dammansamlingar är det bra att förvara material, böcker, leksaker, madrasser och liknande i skåp. Ju mer öppna ytor desto mer damm förekommer i inomhusluften. Två timmar efter verksamhetens slut har den större delen av dammet lagt sig på fasta ytor i lokalen och då ger städ- ningen bäst resultat. Forskning visar att mängden damm och allergener i inom- husluften främst beror på hur ofta man städar. Ju oftare städning, desto renare lokaler med lägre dammhalt.

Vid regelbunden städning behövs dessutom oftast bara vatten och ett fåtal rengöringsmedel. Välj rengöringsmedel anpassat till det material som ska ren- göras och tänk på att inte overdosera. När städbolag anlitas bör du välja ett företag med kvalitetssäkring/certifiering som har kunskap om hur städningen ska anpassas till just er lokal.

Kemikaliehantering

Samtliga kemiska produkter som ni hanterar inom verksamheten och som kan innebära risker ur hälso- och miljösynpunkt ska hållas utom räckhåll för barn/ elever.

Exempel på sådana produkter är ytdesinfektionsmedel, maskindiskmedel, fixervätska för teckningar, målarfärger och tändvätska. Produkterna är märkta med en farosymbol. De ska dessutom vara tydligt märkta med bland annat skyddsanvisning, innehållsuppgift och doseringsanvisning.

Det måste finnas en förteckning över samtliga kemiska produkter som ni an- vänder inom verksamheten och som kan innebära risker ur miljö- och hälso- synpunkt. Av förteckningen ska produktens namn, produktens användning, information om hälso- och miljöskadlighet och klassificering avseende hälso- och miljöfarlighet framgå. För varje faroklassad kemisk produkt ska du skaffa ett så kallat säkerhetsdatablad och förvara det bör lättåtkomligt. Säkerhets- databladet får du av leverantören eller tillverkaren.

I verksamheten bör ni minimera användningen av kemiska produkter som inne- bär en risk för hälsan eller miljön. De kemiska produkter som har ett mindre farligt alternativ ska bytas ut enligt utbytesprincipen, se miljöbalken 2 kap 4§.

Kemikalier i vardagen

Att minska riskerna i vardagen är ett viktigt steg mot riksdagens miljö- kvalitetsmål Giftfri miljö. Hormonstörande och allergiframkallande ämnen är vanliga i produkter och material som används inom förskola, skola och fritidshem. Verksamheten bör ställa krav på produkters innehåll vid inköp.

Inventera och ersätt eventuellt skadliga material för att minska förekomsten av kemikalier i barns/elevs vardag. Att rensa ut äldre plastleksaker och material av skum- gummi är åtgärder som snabbt kan vidtas för att minska barnens exponering

Undvik att barnen leker med eller plockar isär gamla elektronikprylar, tvätta nyinköpt textil och använd miljövänliga och parfymfria städprodukter, tvål och tvättmedel. Eftersom många av kemikalierna samlas i dammet där barnen leker är det viktigt att lokalerna städas ofta och att det finns rutiner för regelbunden handtvätt.

Rökning

Enligt lag (2018:2088) om tobak och liknande produkter är det inte tillåtet att röka i lokaler för skolor och barnomsorg eller utomhus i anslutning till dem. Det är enligt lagen krav på att ha skyltar som tydligt informerar om rökförbudet.

Tänk på att cigaretttrök finns kvar i utandningsluften efter rökning och att röken dessutom sprids via kläderna. För allergiska och astmatiska barn kan det därför vara olämpligt att personalen röker.

Markföroreningar

Förskolor, skolor och fritidshem bör inte byggas på en förorenad mark. Du som verksamhetsutövare är skyldig att se till att marken är fri från föroreningar och att den uppfyller kraven som ställs för känslig markanvändning. Om lokalerna inte är nybyggda ansvarar du som verksamhetsutövare för att kontrollera att lokalerna är inventerade och sanerade vad gäller polyklorerade bifenylter (PCB).

Magnetfält

När det gäller elektromagnetiska fält från kraftledningar och vissa elinstallationer har man kunnat se vissa samband med leukemi hos barn. Därför rekommenderas att försiktighetsmått vidtas i den mån det är rimligt. Undvik även att placera förskolor och skolor nära elektriska anläggningar som ger förhöjda elektromagnetiska fält.

Närhet till djur

Med hänsyn till bland annat allergier, luktproblem och flugor bör lokaler för barnomsorg och skola inte vara belägna intill djurhållning, till exempel häststall och ladugårdar. I Sverige är 10–15 procent av befolkningen allergisk mot hästar. Andelen är väsentligt högre bland personer med astma, speciellt bland barn. Folkhälsomyndigheten rekommenderar ett skyddsavstånd på 200 meter mellan hästverksamheter som stall, hästagar, paddock och bebyggelse. Avståndet ska ses som utgångspunkt för vidare utredning i varje enskilt fall. Nödvis skyddsavstånd påverkas till exempel av vindriktning, topografi och växtlighet.

Störningar från barnomsorgslokal

När en barnomsorgslokal placeras i direkt anslutning till bostäder är det viktigt att fastighetens ljudisolering är god för att minska risken för bullerstörningar.

Folkhälsomyndighetens riktvärden för buller bör inte överskridas i de angränsande bostäderna. Ligger lokalen bredvid en bostadslägenhet kan en extra ljudisolering av mellanväggarna vara nödvändig. Lokalen bör även ha en egen entré och ett förråd för barnvagnar så att vagnarna inte är i vägen för andra hyresgäster.

Nattöppen förskola

Du som vill driva en nattöppen förskola bör anpassa verksamheten till de behov som krävs.

Ventilationen i sovrummen bör vara dimensionerad för det antal personer som ska sova där. Tänk på att ventilationen bör vara påslagen nattetid med fullt flöde. Ljudnivån i rummen som orsakas av till exempel ventilationen eller trafiken utomhus bör inte överstiga Folkhälsomyndighetens riktvärden för buller inomhus.

Det är viktigt att sängar/madrasser placeras så att barnen inte ligger för tätt eller så att det inte finns risk för att barnen utsätts för drag eller kallras från fönster och ventilation. Du bör upprätta rutiner för tvätt av sängkläder och rengöring av sängar/madrasser.

Trafikbuller och luftföroreningar

Skolor, förskolor och fritidshem bör inte placeras vid kraftigt trafikerade gator, järnvägar eller nära industrier. De kan ge störningar i form av luftföroreningar, buller och vibrationer. Buller kan till exempel orsaka försämrad talförståelse och inlärning, sömnproblem, fysiologiska stressreaktioner och försvåra möjligheten till återhämtning och vila under rasterna.

Luftföroreningar påverkar luftens kvalitet. Luftföroreningar orsakar, bidrar till och förvärrar även sjukdomar i luftvägarna hos barn. Långtidsexponering för luftföroreningar påverkar barns lungfunktion och lungtillväxt negativt. Barn med astma och allergisjukdomar är en särskilt utsatt grupp.

Bullret från vägtrafik bör inte överskrida 30 dBA, ekvivalent ljudnivå, och 45 dBA, maximal ljudnivå, inomhus i skolor och förskolor.

På skolgårdar vid nya skolor och förskolor bör den ekvivalenta ljudnivån 50 dBA, räknat som årsmedeldygn, underskridas på delar av gården som är avsedda för lek, vila och pedagogisk verksamhet. Den maximala nivån bör också underskrida 70 dBA på de ytorna. På övriga vistelseytor inom skolgården och på äldre skolgårdar är riktvärdena 55 dBA ekvivalent ljudnivå och 70 dBA maximal nivå med max fem överskridanden per timme.

Gränsvärden för miljö kvalitetsnormer finns för utomhusluft och riktvärden finns i det nationella miljö kvalitetsmålet för frisk luft. Kontakta Bygg- eller miljöenheten för information om luft- kvaliteten och trafikbuller i området där du planerar att etablera en förskola, skola eller fritidshem.

Avfall

Här är några generella regler för er som ansvarar för skolor, förskolor och fritidshem. Mer information om avfall finns på knivsta.se

Hushållsavfall

Bra källsortering är en enkel och viktig åtgärd för att minimera miljöpåverkan. Det är bra om barnen/eleverna medverkar och lär sig att källsortera.

Till hushållsavfall räknas även det avfall som uppstår i en verksamhet och som är jämförligt med avfall som kommer från hushåll. Exempel på hushållsavfall är köksavfall och städavfall. Hushållsavfallet måste hämtas av en entreprenör som är upphandlad av kommunens avfallsenhet. I vissa fall ingår sophämtning i hyresavtalet. I annat fall beställer ni själva och betalar för er sophämtning.

Ni beställer ett avfallsabonnemang genom att kontakta avfallsenheten avfallsenheten@knivsta.se eller via 018-34 70 00. Väljer ni att själva kompostera matavfallet som uppstår hos er ska ni anmäla det till miljöenheten, blankett för anmälan finns på Knivsta kommuns hemsida. Kompostering av trädgårdsavfall behöver inte anmälas.

Grovavfall

Grovavfall är sådant hushållsavfall som är för tungt eller skrymmande att samla i ordinarie säck eller kärl. Eftersom det klassas som hushållsavfall ska det hämtas av en entreprenör som ni själva får teckna ett avtal med.

Förpackningar och tidningar

Förpackningar och tidningar ska sorteras ut från övrigt avfall. De får inte slängas i hushållsavfallet eller på de obemannade återvinningsstationerna. Verksamheter som önskar hämtning av sitt returpapper kan anlita valfri leverantör som är auktoriserad av Knivsta kommun. För mer information, läs på kommunens hemsida <https://knivsta.se/bygga-bo-och-miljo/avfall-och-atervinning/returpapper>

Farligt avfall

Farligt avfall ska hållas skilt från övrigt avfall och förvaras så att obehöriga inte har tillgång till det. Till farligt avfall räknas exempelvis ytdesinfektionsmedel, städ- och rengöringskemikalier, laboriekemikalier, färg-, lack- och limrester som innehåller organiska lösningsmedel. Lysrör, glödlampor och lågenergilampor som innehåller kvicksilver räknas också som farligt avfall. Verksamheter får inte lämna farligt avfall till kommunens bemannade återvinningscentraler eller genom den mobila insamlingen. Istället får du som verksamhetsutövare själv transportera små mängder farligt avfall direkt till en godkänd behandlingsanläggning efter att anmälan till länsstyrelsen har gjorts.

Större mängder måste hämtas av en transportör som har tillstånd att köra farligt avfall. En förteckning av godkända transportörer finns exempelvis hos länsstyrelsen.

Det finns en antecknings- och rapporteringskyldighet till Naturvårdsverket gällande hantering och transport av farligt avfall. Läs mer på www.naturvardsverket.se

Livsmedelsverksamhet

Livsmedelverksamheten i förskolor, fritidshem och skolor ska vara registrerad hos miljöenheten. Nya verksamheter ska ha skickat in en anmälan om registrering minst 14 dagar innan verksamheten startar.

Checklista för egenkontroll

Frågor som kan vara till hjälp i det förebyggande arbetet.

Kunskap

- Har vi kunskap om gällande lagstiftning inom miljö- och hälsoskyddsområdet?
- Hur får vi kännedom om ny lagstiftning eller vägledning?
- Hur ser vi till att vi efterlever lagstiftningen?
- Har vi tillräcklig kunskap för att förebygga hälso- och miljörisker?
- Har vi rutiner för introduktion av nyanställda, till exempel ny chef, vikarier, ny personal, nya styrelsemedlemmar?
- Inom vilka områden behöver vi förstärka och ta in kompetens?

Ansvar

- Är det organisatoriska ansvaret för miljö- och hälsoskyddsfrågor fördelat inom verksamheten?
- Är ansvaret dokumenterat? Finns delegation eller ansvarsbeskrivning?
- Är fördelningen av arbetsuppgifter tydliga?
- Vad innebär ansvaret?
- Finns ansvariga utsedda för varje rutin?
- Har ansvarig tillräckliga kunskaper, tillräckligt med tid samt befogenheter och resurser att vidta åtgärder?
- Är ansvarsfördelningen mellan verksamheten och fastighetsägare klarlagd och dokumenterad?

Dokumentation

- Är dokumentationen av egenkontrollen anpassad efter verksamheten?
- Är våra rutiner skriftliga?
- Har vi protokoll från gjorda undersökningar och kontroller i lokalerna?
- Finns dokumentation över maximal personbelastning för alla rum med hänsyn till ventilation?
- Riskbedömning
- Har vi gjort en riskbedömning av verksamheten ur hälso- och miljösynpunkt?
- Är riskbedömningen tillräckligt omfattande och dokumenterad?
- Görs en riskbedömning inför planerade förändringar, till exempel utökad elevantal eller ändrad rumsanvändning?
- Finns personer som är något känsligare än normalt, till exempel allergiker eller hörselskador?

Exempel på rutiner

- ta emot och följa upp klagomål
- göra och följa upp felanmälningar
- tillbud eller driftstörningar
- riskinventering av bullerkällor och bullerreducerande åtgärder
- hygien- och smittskydd
- städa lokalerna och tvätta textilier
- förebyggande allergiarbete
- säkerställa en god inomhustemperatur
- skötsel och kontroll av ventilationsanläggningen och luftkvaliteten i lokalerna
- anpassa lokalernas användning utifrån ventilationskapaciteten
- förebygga fuktskador
- kontrollera varmvattentemperaturen och spola tappställen
- skadedjur eller annan ohyra
- UV-exponering vid utomhusvistelse
- hantering och förvaring av kemiska produkter
- kemikalieförteckning och säkerhetsdatablad
- undvik barnens/elevernas exponering för hälsoskadliga kemikalier
- avfallshantering inklusive farligt avfall
- hushållning med energi och råvaror
- dokumenterade handlingsplaner för att minska eller undanröja risker
- uppföljning av hur barn/elever och personal upplever inom- och utomhusmiljön.

Mer information

riksdagen.se

- Miljöbalken (SFS 1998:808)
- Förordning om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd (SFS 1998:899)
- Förordning om verksamhetsutövares egenkontroll (SFS 1998:901)
- Lag (2018:2088) om tobak och liknande produkter
- Avfallsförordningen (SFS 2020:614)

folkhalsomyndigheten.se

- Buller inomhus (FoHMFS 2014:13)
- Fukt och mikroorganismer (FoHMFS 2014:14)
- Höga ljudnivåer (FoHMFS 2014:15)
- Temperatur inomhus (FoHMFS 2014:17)
- Ventilation (FoHMFS 2014:18)
- Städning i skolor, förskolor, fritidshem och öppen fritidsverksamhet (FoHMFS 2014:19)
- Bullret bort, en liten handbok om god ljudmiljö i förskolan
- Smitta i förskolan – Kunskapsöversikt
- Buller – Höga ljudnivåer och buller inomhus
- Temperatur inomhus
- Smitta i förskolan – En kunskapsöversikt
- Hygien, smittskydd och miljöbalken – objektburen smitta

stralsakerhetsmyndigheten.se

- Solskyddsfaktorer – sju tips för säkrare lekplatser och friskare barn.
- Magnetfält och hälsorisker
- Radon

boverket.se

- Information om legionella
- Har du legionellabakterier i dina vattenledningar?

naturvardsverket.se

- Vägledning om industri och annat verksamhetsbuller
- Naturvårdsverkets riktvärden för buller på skolgård från väg- och spårtrafik
- Naturvårdsverkets allmänna råd om egenkontroll (NFS 2001:2)
- Naturvårdsverkets handbok 2001:3, Egenkontroll – en fortlöpande process
- Luftguiden
- Handbok om miljökvalitetsnormer för utomhusluft, Version 4. Januari 2019

kemi.se

- Kemikalieinspektionens föreskrifter om kemiska produkter och biotekniska organismer (2008:2)
- Kemikalier i barns vardag

regionuppsala.se

- Broschyren När barnet är sjukt

astmaoallergiforbundet.se

- Allergironden

Andra som du kan behöva kontakta

- Byggenheten, Knivsta kommun 018-347000
- Roslagsvatten, 08-54083542
- Brandkåren Attunda, <https://www.brandkaren-attunda.se/>

Kontakta miljöenheten

Du är välkommen att kontakta miljöenheten om du har frågor.

Telefon: 018-34 70 00

E-post: knivsta@knivsta.se

Postadress: Knivsta kommun

Miljöenheten
741 75 Knivsta